

УДК 336

Удосконалення підходів до оптимізації і прогнозування статей балансу

Селезень О.М.

старший викладач кафедри статистики, АГД та маркетингу
Сумського національного аграрного університету

У статті розкривається можливість прогнозування статей балансу. Представлена методика дає змогу визначити потребу у додаткових джерелах фінансування для покращення фінансового стану підприємства та отримання ефекту від запропонованих управлінських рішень. Проведено розрахунки прогнозу проектного балансу для конкретного підприємства.

Ключові слова: прогнозований баланс, структура капіталу, дебіторська заборгованість, додатково необхідні фонди, регульовані статті, фінансова стійкість, фінансовий стан.

Селезень Е.Н. УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ПОДХОДОВ К ОПТИМИЗАЦИИ СТАТЕЙ БАЛАНСА

В статье раскрывается возможность прогнозирования статей баланса. Представленная методика позволяет определить потребность в дополнительных источниках финансирования для улучшения финансового состояния предприятия и получения эффекта от предложенных управленческих решений. Проведены расчеты прогноза проектируемого баланса для конкретного предприятия.

Ключевые слова: прогнозируемый баланс, структура капитала, дебиторская задолженность, дополнительно необходимы фонды, регулируемые статьи, финансовая устойчивость, финансовое состояние.

Selezen E.N. IMPROVING APPROACHES TO FORECASTING AND OPTIMIZATION OF BALANCE SHEET ITEMS

In the article the ability to predict the balance sheet items. The methods to determine the need for additional sources of funding to improve the financial condition of the company and obtaining the effect of the proposed management decisions. Calculations forecast projected balance for a particular company.

Keywords: projected balance sheet, capital structure, accounts receivable, additional funds are needed, regulated article, financial stability, financial position.

Постановка проблеми. В умовах формування і розвитку ринкових відносин першочергову увагу господарюючі суб'єкти надають питанням забезпечення беззбиткової та рентабельної діяльності. Тому з метою підвищення ефективності діяльності підприємства особливе значення має вибір правильних і обґрунтованих управлінських рішень. Це вимагає постійного порівняння витрат і результатів господарювання на основі широкого використання прогнозування фінансової звітності.

На сьогодні прогнозування фінансової звітності набуває широкого застосування, оскільки це пов'язано з певними вимогами, які пред'являються з боку як інвесторів так і кредиторів. Так, жоден комерційний банк не надасть позичку підприємству, яке не може дати чіткого прогнозу свого фінансового стану на період до повернення заборгованості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням розробки прогнозного балансу підприємства присвятили свої праці вітчизняні та зарубіжні вчені: О.В. Ефимова, О.Г. Біла,

І.А. Бланк, Ю.Ю. Верланов, А.В. Калина, В.О. Касьяненко, В.О. Подольська і ін. Проте інструментарій складання прогнозного балансу потребує свого вдосконалення стосовно взаємоузгодженості прийомів та єдності методології прогнозування, оскільки саме ця умова є необхідною для забезпечення достовірності отриманих даних.

Метою дослідження є практичне застосування методу прогнозування статей балансу для визначення доцільності, ефективності прийнятих майбутніх управлінських рішень.

Викладення основного матеріалу дослідження. Запорукою успішності будь-якого бізнесу є передбачення майбутнього фінансового стану підприємства, визначення очікуваного розміру його фінансування. Майбутня діяльність підприємства може бути забезпечена шляхом розробки прогнозних фінансових документів – проектів майбутніх звіту про фінансові результати, звіту про рух грошових коштів та бухгалтерського балансу. Прогнозовані звіти про фінансові результати та грошові потоки це робочий план для всього підприємства в цілому,

а прогнозний бухгалтерський баланс, на нашу думку, відображає сумарний вплив передбачуваних управлінських рішень на фінансовий стан підприємства. Розробка прогнозних фінансових звітів – це складний процес фінансового прогнозування, що має включати в себе, як ми вважаємо, складання таких бюджетів та фінансових звітів: бюджетів поточної діяльності; грошового бюджету [1, с. 122].

Складові частини фінансового прогнозування тісно пов'язані між собою, оскільки будуються на основі одного і того ж комплексу вихідних положень.

Прогнозований звіт про фінансові результати є основою для складання балансу на майбутні періоди. Якщо при проектуванні звіту про фінансові результати аналітиком був використаний метод відсотку від продажу, то цей метод доцільно застосувати і при побудові балансу, тобто при зростанні обсягів реалізації та ефективному використанні ресурсів пропорційно повинна зростати і сума за статтями балансу: запаси, дебіторська і кредиторська заборгованість, грошові кошти, основні засоби. Слід зауважити, що практичні робітники не завжди погоджуються, наприклад, що існує прямо(обернено) пропорційний зв'язок між вартістю основних засобів та доволі частими змінами обсягу виробництва та виручкою від реалізації. Тому метод відсотку від продажу застосовують для складання чорнового варіанту прогнозованого балансу [2, с. 355].

Статті прогнозованого балансу прийнято класифікувати залежно від обсягів продажу та автоматично утворені та регульовані.

До автоматично утворених відносять: оборотні активи (без довгострокових фінансових інвестицій); оборотні активи; витрати майбутніх періодів; поточні зобов'язання; доходи майбутніх періодів. Звідси регульовані статті – це: довгострокові фінансові інвестиції; власний капітал (за виключенням нерозподіленого прибутку); нерозподілений прибуток (непокріті збитки), які утворилися за рахунок додавання доповнення до нерозподіленого прибутку із звіту про фінансові результати; забезпечення наступних витрат і платежів; довгострокові зобов'язання.

Варто зауважити, що зазначена класифікація не є стандартною та може зазнавати змін відповідно до певної ситуації.

Саме регульовані статті використовують при розподілі додатково необхідних фондів, які визначають потребу у джерелах фінансування або їх надлишок на дату складання

прогнозованого балансу. Для цього необхідно порівняти валюту активу і пасиву прогнозованого балансу, яка майже завжди не буде тотожною.

Якщо у прогнозованому балансі вартість майна підприємства перевищує вартість капіталу ($A > П$), то ця сума свідчить про додаткову потребу у фінансуванні за рахунок збільшення або власного капіталу, або залучення довгострокових, короткострокових зобов'язань. Якщо величина додатково необхідних фондів має від'ємне значення ($A < П$), то у проектуваному балансі збільшують статті, у першу чергу, оборотних активів. Зазвичай, коригування підлягають суми за статтею «грошові кошти та їх еквіваленти».

Проведемо розрахунки на основі фінансової звітності ОКВП ВКГ «Миргородводоканал». Для складання прогнозованого балансу врахуємо такі рішення керівництва:

1. Виручку від реалізації підприємство планує збільшити на 20%.
2. З метою стимулювання продажу, погашення дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги прогнозується продовжити на 2 дні.
3. Термін іншої поточної дебіторської заборгованості зменшити на 3 дні
4. За вимогами постачальників погашення кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги планується зменшити на 25 днів.
5. Заборгованість з оплати праці підприємство має намір скоротити на 10%.
6. Зменшити обсяги незавершених капітальних інвестицій на 20%

Прогнозований баланс підприємства станом на 31.12.2016 представлено в таблиці 1.

Представлений відкоригований баланс підприємства з урахуванням управлінських рішень та можливості використання внутрішніх резервів. Для досягнення рівноваги між активом і пасивом балансу на позитивну величину додатково необхідних фондів у 112 тис. грн було прийнято рішення зменшити розмір очікуваного непокрітого збитку, оскільки отримання кредитів, як свідчать розрахунки оптимальної структури капіталу, для покриття дефіциту джерел фінансування можуть привести до ще більш значного росту збитковості діяльності, а утримувати кошти кредиторів, внаслідок жорсткої політики, воно не зможе.

У прогнозованому балансі перший варіант прогнозу дозволяє розрахувати величину додатково необхідних фондів, яка у другому прогнозі має бути розподіленою між статтями балансу.

У випадку, коли величина додатково необхідних фондів є позитивною, вона розподіляється між статтями пасивів. Від'ємне ж значення додатково необхідних фондів повинно компенсуватися збільшенням статей активу балансу.

За нашими розрахунками актив балансу внаслідок першого кроку прогнозування пере-

вищує пасив на 151,2 тис. грн. Для того щоб урівняти валюту активу і пасиву балансу, необхідно прийняти рішення щодо розподілу суми додатково необхідних фондів, а саме – підприємством коригування буде проведено за статтею «Гроші та їх еквіваленти».

Хоча проєктований баланс і має завершений вигляд, процес його складання і аналізу

Таблиця 1

Прогнозований баланс підприємства станом на 31.12.2016

Статті	На 31.12.2014	Прогноз	На 31.12.2016				
			1-й прогноз	ДФ	2-й прогноз	Додаткові умови	Остаточний прогноз
Нематеріальні активи	207		207		207		207
Незавершені капітальні інвестиції	521		521		521	0,8	416,8
Основні засоби	10543		10543		10543		10543
Довгострокова дебіторська заборгованість							
Відстрочені податкові активи	49		49		49		49
НЕОБОРОТНІ АКТИВИ	11320		11320		11320		11215,8
Виробничі запаси	179	1,4	250,6		250,6		250,6
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	574	1,2	688,8		688,8	збільшити на 2 дні	800
Дебіторська заборгованість за розрахунками							
Інша поточна дебіторська заборгованість	355	1,2	426		426	зменшити на 3 дні	259,18
Грошові кошти у національній валюті	126	1,2	151,2	151,2	302,4		302,4
Інші оборотні активи	173		173		173		173
ОБОРОТНІ АКТИВИ	1424		1689,6		1840,8		1785
БАЛАНС	12744		13009,6		13160,8		13001
Статутний капітал	11707		11707		11707		11707
Інший додатковий капітал	1511		1511		1511		1511
Резервний капітал	300		300		300		300
Нерозподілений прибуток(непокритий збиток)	-5451	1450	-4001		-4001	-112	-3889
ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ	8067		9517		9517		9629
Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	3159		3159		3159	зменшити на 30 днів	2876,6
Поточні зобов'язання за розрахунками:	380	1,2	456		456		454,68
В т.ч. з оплати праці	11	1,2	13,2		13,2	зменшити на 10%	11,88
Інші поточні зобов'язання	24	1,2	28,8		28,8		28,8
ПОТОЧНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ	4677		3643,8		3643,8		3372,0
БАЛАНС	12744		13160,8		13160,8		13001
Додатково необхідні фонди			-151,2			112	

ще не закінчено. Під час проведення аналітичних процедур не можна повністю поклатися на припущення про пропорційне збільшення автоматично утворених статей балансу, та максимальне використання наявних активів. Досить часто підприємства мають основні засоби, які вищі за потребу, надлишок або нестачу грошових активів, запасів, тощо. А тому прогнозовані значення балансу потребують уточнення на основі використання поточного балансу, аналітичних досліджень.

Враховуючи, що потрібні управлінські рішення можуть суттєво впливати на фінансовий стан підприємства, доцільно при складанні прогнозованого балансу його статті розглядати як регульовані, а не автоматично утворені.

Постатейне прогнозування балансу здійснюється за певними правилами, які розробляються різними підприємствами індивідуально. Найчастіше коригування проєктованих балансів проводиться за показниками оборотності, які розраховуються за поточний рік. Перевагою цього прийому є простота, але він не може вважатися абсолютно точним. Тому можливим є застосування і інших способів коригування дій.

Зокрема, вартість основних засобів у наступному за звітним періодом можна визначити за допомогою прийому коригування надлишку потужності (це врахування вартості основних засобів, які використовуються не повністю).

У нашому випадку підприємство за останній період значно збільшило суму незавершених капітальних інвестицій, які потребують негайного освоєння і введення в дію. Звідси прогнозована вартість незавершених капітальних інвестицій основних засобів становитиме 416,8 тис. грн (512 x 0,8). А отже, у прогнозованому балансі вартість незавершених капітальних інвестицій повинна бути освоєна на 95,2 тис. грн (512-416,8).

Прогнозування дебіторської заборгованості проводиться на основі її аналізу за попередні періоди та ситуації, що склалися на ринку послуг. З цією метою використовують показники оборотності. Нагадаємо, що цей показник свідчить про інтенсивність стягнення боргів підприємства.

У звітному році середній термін погашення коштів дебіторами становив:

$$\frac{(574 + 355) * 360}{16682} = 20 \text{ днів}.$$

Відповідно для дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги він складе:

$$\frac{574 * 360}{16682} = 12 \text{ днів}.$$

З метою стимулювання продажу, як ми зазначили раніше погашення дебіторської заборгованості прогнозується подовжити на 2 дні. Тоді прогнозована дебіторська заборгованість товарного характеру становитиме:

$$\frac{(16682 * 1,2) * (12 + 2)}{360} = 800 \text{ тис. грн.}$$

Отже, попередній прогноз дебіторської заборгованості потрібно збільшити на 800-688,8 = 111,2 тис. грн.

Аналогічно проводиться прогноз формування статей пасиву балансу. Зокрема, внаслідок посилення вимог з боку кредиторів термін відстрочки оплати скорочується на 30 днів. Це призведе до таких коригувань кредиторських поточних зобов'язань:

$$\frac{(10970 * 1,2) * (124 - 30)}{360} = 2876,6 \text{ тис. грн.}$$

Скорочення зобов'язань за розрахунками з оплати праці передбачене на рівні 10 %. Тому маємо можливість зменшити попередній прогноз на 1,32 тис. грн.

Звідси прогнозна сума поточних зобов'язань для включення до балансу становитиме 3372 тис. грн.

Оцінка фінансового стану підприємства за даними прогнозованих балансів подана в таблиці 2.

Розраховані показники свідчать, що при дотриманні прийнятих рішень підприємство дещо покращить фінансовий стан, зокрема:

- зменшиться розмір дефіциту власного оборотного капіталу за остаточними варіантом на 1666,2 тис. грн;

- є можливість покращення ефективності використання сукупних активів. Якщо за 2014 рік для здійснення одного повного оборту сукупних активів підприємству необхідно було 275 днів, то у прогнозованому періоді – 234, що на 42 дні менше;

- покращаться показники платоспроможності і наблизяться до теоретично-граничної величини. Так коефіцієнт ліквідної платоспроможності зросте до 0,53 тобто порівняно з 2014 роком розмір оборотних коштів, що припадає на 1 грн поточних зобов'язань, збільшиться на 23 коп;

- також покращуються показники фінансової стійкості. Зростання коефіцієнту автономії свідчить про збільшення на 11% частки власного капіталу у загальній вартості майна. Можна спостерігати зростання фінансування за рахунок власного капіталу і незалежність його від процентних ставок за кредити банків.

Таблиця 2

Оцінка фінансового стану за даними прогнозованих балансів

Показники	На 31.12.2014	На 31.12.2016		Відхилення	
		2-й прогноз	остаточний прогноз	2-го прогнозу	остаточного прогнозу
Необоротні активи	11320	11320	11215,8	0	-104,2
Оборотні активи	1424	1689,6	1785	265,6	361
Власний капітал	8067	9517	9629	1450	1562
у т.ч. Власний оборотний капітал	-3253	-1954,2	-1587	1298,8	1666,2
Позиковий капітал	4677	3643,8	3372	-1033,2	-1305,0
у т.ч. Поточні зобов'язання	4677	3643,8	3372,0	-1033,2	-1305,0
Коефіцієнти:					
1. Грошова платоспроможність	0,03	0,08	0,09	0,06	0,06
2. Розрахункова платоспроможність	0,23	0,37	0,43	0,14	0,21
3. Ліквідна платоспроможність	0,30	0,51	0,53	0,20	0,22
4. Автономії	0,63	0,72	0,74	0,09	0,11
5. Фінансування	1,72	2,61	2,86	0,89	1,13
6. Заборгованості	0,58	0,38	0,35	-0,20	-0,23
7. Фінансової залежності	1,58	1,38	1,35	-0,20	-0,23
8. Фінансової стійкості	1,72	2,61	2,86	0,89	1,13
Оборотність капіталу, дні	275,0	236,7	233,8	-38,3	-41,2

Таблиця 3

Оцінка прогнозного типу фінансової стійкості

Показники	Алгоритм розрахунку	2014 р.	Проект на 2016 р.	Відхилення проекту від звітного року
Наявність власного оборотного капіталу для формування запасів	$H_1 = \phi 1p.$ (1495 – 1095)	-3253,0	-1586,8	1666,2
Наявність власного оборотного капіталу, довгострокових кредитів та позик для формування запасів	$H_2 = H_1 + \phi 1p.$ (1595+1665)	-2139,0	-472,8	1666,2
Наявність власного оборотного капіталу, довгострокових, короткострокових кредитів та позик для формування запасів	$H_3 = H_2 + \phi 1p.$ (1600+1610)	-2139,0	-472,8	1666,2
Запаси	$H_4 = \phi 1p.$ (1100+1110)	179,0	250,6	71,6
Надлишок (+) нестача (-) власного оборотного капіталу для формування запасів	$E_1 = H_1 - H_4$	-3432,0	-1837,4	1594,6
Надлишок (+) нестача (-) власного оборотного капіталу, довгострокових кредитів та позик для формування запасів	$E_2 = H_2 - H_4$	-2318,0	-723,4	1594,6
Надлишок (+) нестача (-) власного оборотного капіталу, довгострокових, короткострокових кредитів та позик для формування запасів	$E_3 = H_3 - H_4$	-2318,0	-723,4	1594,6
Запас стійкості фінансового стану, днів	$3C = (E_3 * 360) : \phi 2p. 2000$	-50,02	-13,01	37,0
Надлишок (+) нестача (-) джерел фінансування на 1 грн. запасів, грн.	$D = E_3 : H_4$	-12,95	-2,89	10,06
Тип фінансової стійкості		Кризовий	Кризовий	

Таким чином, отримані значення вказують на можливість покращення діяльності підприємства порівняно з аналогічним періодом минулих років.

Що стосується типу фінансової стійкості, то вона покращилась, але в силу комунальної форми господарювання і проведення розрахунків виключно через державне казначейство знаходиться на критичному рівні.

Дані таблиці 3 свідчать, що дефіцит наявності власного оборотного капіталу зменшився на 1666,2 тис. грн при зростанні сум запасів на 71,6 тис. грн. Незважаючи на те, що все ж таки відчувається нестача власного оборотного капіталу для формування запасів на 37 днів зріс запас стійкості фінансового стану. На 10,06 грн зменшилася нестача джерел фінансування на 1 грн. запасів і становить 2,89 грн.

Незначне підвищення ефективності використання фінансових ресурсів не знешкодили негативну тенденцію до зниження показників фінансової стійкості. Підприємство все ще знаходиться в стадії глибокої кризи і лише вибір стратегії розвитку дозволить йому подолати кризові явища.

За твердженням Є.Ф. Бріггема [4, с. 129], прогнозування – це ітеративний процес при розробці фінансових звітів, планів. Фінансові аналітики з цією метою опрацьовують попередні прогнози, базуючись при цьому на продо-

вженні минулих трендів та різновидів політики у майбутньому, щоб визначити, який ефект матимуть різні операційні плани, впливаючи на фінансовий стан підприємства та його прибутки. Прогнозована звітність використовується також і для аналізу дивідендної політики, рішень щодо структури капіталу, управління робочим капіталом.

Висновки та перспективи подальших досліджень. В умовах наростання в Україні економічної кризи вітчизняні підприємства потребують відповідних методик та інструментів антикризового управління, тобто системи, яка має комплексний характер, націлена на оперативне виявлення ознак кризи в майбутньому. Одним із основних напрямів такого управління підприємством вважаємо прогнозування фінансової звітності підприємства, що за сучасних умов господарювання відіграє важливу роль. Враховуючи досвід вітчизняних та зарубіжних учених, був запропонований метод прогнозування статей балансу, що включає в себе п'ять етапів, які, на нашу думку, спрямовані на підвищення рівня фінансової стратегії підприємства. Складання прогнозованої звітності забезпечить керівників підприємства базовим прогнозом, який в умовах фінансово-економічної нестабільності може бути лише короткостроковим. Такий підхід підвищить рівень фінансової стійкості на підприємстві та унеможливить його банкрутство.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Крупка Я.Д. Пріоритетні напрями оптимізації структури капіталу підприємств / Я.Д. Крупка // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. – 2010. – № 5. – С. 122-127.
2. Подольська В.О. Фінансовий аналіз // В.О. Подольська, О.В. Яріш [Навч. посіб]. – К. : ЦНЛ, 2007. – 488 с.
3. Подольська В.О. Комплексна оцінка фінансової стійкості підприємства // Науковий вісник Полтавського університету споживчої кооперації України. – 2009. – № 4(35). – С. 136-142.
4. Бріггем Є.Ф. Основи фінансового менеджменту / Є.Ф. Бріггем [пер. з англ.]. – К. : Молодь, 1997. – 1000 с.